

עיונים בתפילת שמונה עשרה-ברכה שניה

שי פינקלשטיין
רב קהילת ניצנים

גבורות

אתה גבור לעולם, אֲדֹנָי. **מַחִיָּה מֵתִים** אַתָּה, רַב לְהוֹשִׁיעַ.
בְּקִיץ: מוֹרִיד הַטֶּל.

בחורף: מְשִׁיב הַרוּחַ וּמוֹרִיד הַגֶּשֶׁם (נ"א: הַגֶּשֶׁם).
מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד, **מַחִיָּה מֵתִים** בְּרַחֲמִים רַבִּים, סוֹמֵךְ נוֹפְלִים, וְרוֹפֵא חוֹלִים, וּמְתִיר אֲסוּרִים,
וּמְקִים אֲמוֹנָתוֹ לִישְׁנֵי עֶפְרַי. מִי כְמוֹךָ בְּעַל גְּבוּרֹת, וּמִי דוֹמֶה לָךְ, מֶלֶךְ מִמִּית וּמַחִיָּה וּמְצַמִּיחַ
יְשׁוּעָה. וְנֶאֱמַן אַתָּה לְהַחְיֹת מֵתִים. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, **מַחִיָּה הַמֵּתִים**

תלמוד בבלי מסכת תענית דף ב עמוד א-עמוד ב
אמר רבי יוחנן: שלשה מפתחות בידו של הקדוש ברוך הוא שלא נמסרו ביד שליח, ואלו הן:
מפתח של גשמים, מפתח של חיה, ומפתח של תחיית המתים. מפתח של גשמים - דכתיב
יפתח ה' לך את אוצרו הטוב את השמים לתת מטר ארצך בעתו.
מפתח של חיה מנין - דכתיב ויזכר אלהים את רחל וישמע אליה אלהים ויפתח את רחמה.

מפתח של תחיית המתים מנין - דכתיב וידעתם כי אני ה' בפתחי את קברותיכם.
במערבא אמרי: אף מפתח של פרנסה, דכתיב פותח את ידך וגו'. ורבי יוחנן מאי טעמא לא קא
חשיב להא? אמר לך: גשמים היינו פרנסה.

תוספות מסכת תענית דף ב עמוד א
שלשה מפתחות שלא נמסרו לשליח - וא"ת והא אמרינן (סנהדרין דף קיג.) דמפתח הגשמים
נמסרין לאליהו וכן מפתח של תחיית המתים וכן לאלישע דכתיב (מלכים א יז) ויאמר אליהו
חי ה' וגו' דה"נ אומר בפירקין דלקמן (דף כג.) וי"ל דהא דקאמר שלא נמסרו לשליח אינו ר"ל
שלא נמסרו מעולם דהא של תחיית המתים ושל גשמים נמסרו אלא לא נמסרו לשליח להיות
לעולם ממונה עליהם.

מחזור ויטרי סימן לז
אמור רבנן מאי דכת' (תהלים לא) (פתחו שערים ויבא גוי צדיק שומר אמונים) [אמונים נוצר
ה']. אילו שעונין אמן באמונה: אומ' השליח ציבור ברוך מחייה המתים. והן עונין אמן. ועדיין
לא ראו תחיית המתים ומאמינין שהק' מחייה המתים. וכן גואל ישראל. והם מאמינין בהק'
שעתיד לגאלם וכן בונה ירושלים: הוי נוצר אמונים:

ראב"ן ברכות סימן רד (ר' אליעזר בן נתן נולד באשכנז (גרמניה) סמוך לשנת תת"נ (1090)

פירוש אתה גיבור לעולם על שם דתנן [תענית ב'] מאימתי מזכירין גשמים וילפינן חקר חקר
מברייתו של עולם כ' הכא עושה גדולות עד אין חקר וסמיק ליה הנותן מטר על פני ארץ וגו'
וכתיב בבריית עולם הלא ידעת אם לא וגו' וכ' מכין הרים בכוחו נאזר בגבורה מה חקר האמור
בבריית עולם גבורה עמי אף כאן חקר הכתוב במטר גבורה עמו ולכן יסד אתה גיבור לעולם י"י
על שם אלהי עולם י"י,

ואמר נמי שלשה מפתחות בידו של הקדוש ברוך הוא מפתח של תחיית המתים דכתב בפותחי את קברותיכם, מפתח של גשמים דכתיב יפתח ה' לך את וגו' מפתח של חיה דכתב ויפתח את רחמה, ועל שם מפתח של תחיית המתים יסד מחיה המתים אתה כלומר אתה בעצמך ורב להושיע על שם ורבים מישני עפר יקיצו אלה לחיי עולם [דניאל י"ב] ועל שם מפתח של גשמים יסד משיב הרוח ומוריד הגשם, ומכלכל חיים בחסד ע"י ירידת הגשם כדכתב המכין לארץ מטר המצמיח הרים חציר, ועל שם מפתח של חיה יסד מחיה מתים ברחמים רבים הם העוברים שבמעיי אמם שנותן בהם רוח ומחיה אותם וכתב נותן לחם לכל בשר כי לעולם חסדו ברחמים רבים, ועל שם שהמעוברת חולה סמך לה סומך נופלים למשכב ורופא חולים ומתיר העובר שאסור במעי אמו ומוציאו לאויר העולם, ומקיים אמונתו לישני עפר שהן פגרים מתים ומחזיר בהן כשמקיצין, ועל שם המקרא יסדו דכתב [איכה ג'] חדשים לבקרים רבה אמונתך שמפקדין בידו הנשמות והוא מחזירן להן וזו הוא רבה אמונתך כשמחזירן להן הן הנשמות כמו חדשים בכל בקר, ותדע כשבני אדם הולך לישן הוא עייף ויגע וכשהוא עומד בבקר הוא חדש כמו שלא עמל מעולם, הדא הוא חדשים לבקרים וכן דורש בבראשית רבה [פ' ע"ח] ולפי שכל אילו גבורותיו של הקדוש ברוך הוא יסד מי כמוך בעל גבורות וכו' מלך ממית ומחיה ממית אילו ומחיה אחרים תחתיהן הם הנולדים כדכתב [דברים ל"ב] אני אמית ואחיה, ונאמן אתה להחיות מתים דמחדשים לבקרים אנו יודעים שרבה אמונתך לעתיד לבא שתחייה המתים.

ספר המנהגות (ר' אשר מלוניל) דף ו עמוד ב
מקיים אמונתו לישני עפר והם ישראל השרוים בגלות שהן חשובים כמתים, והוא ברחמי מקיים אמונתו שהבטיחם בפסוק ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים וגו'.

ספר אבודרהם שמונה עשרה
אתה גבור לעולם ה' על שם (ישעי' מב, יג) ה' כגבור יצא. ואמר בתחלת ברכה זו לשון גבורה שכל אלה שמזכיר בברכה זו הם בגבורה כמו שנפרש. ומזכיר בברכה זו שלשה פעמים תחיית המתים הראשונה מחיה מתים אתה והשניה מחיה מתים ברחמים רבים והשלישית בא"י מחיה המתים. והטעם כי בשלשה ענינים הקדוש ברוך הוא מחיה המתים:
הראשונה כשאדם ישן על מטתו והרי הוא חשוב כמת ואומר (תה' לא, י) בידך אפקיד רוחי. והקב"ה מעלה עננים ומוריד טללים וגשמים כדי לפרנסו ומחזיר לו נשמתו לכך נסמך זה לזה, מחיה מתים אתה רב להושיע משיב הרוח ומוריד הגשם כי זו מורה בתחית המתים לגוף בקומו ממטתו,
והשנית בענין ירידת הגשמים כדאמר' בפרקא קמא דתעניות (תענית ז, א) אמר רבי אבהו גדול יום הגשמים יותר מתחיית המתים דאלו תחיית המתים לצדיקים ולא לרשעים שנאמר (דניאל יג, ה) ורבים מישיני אדמת עפר יקיצו אלה לחיי עולם ואלה לחרפות לדראון עולם, ואלו גשמים לצדיקים ולרשעים.
והשלישי בענין תחיית המתים לעתיד לבא שאנו חותמין בא"י מחיה המתים שאז עיקר זכירת תחיית המתים,